

Рудий кіт

Святослав Ольшенко-Вільха

– Тих кільканадцять літ, що лягли між нами, поки ми не бачились, принесли мені багато-багато нового... може, аж надто... Доводилося чимало і скитатися по світі, пізнавати нових людей, придивитись до їх життя, зживатись із ними. Прага, Відень, Грац, Берлін... Сюди і туди, і все на те тільки, щоб знову вернутися сюди!

Сидір замовк. Його висока, кремезна постать, сперта на роздертому громом стовбурі сосни, видавалася ще вищою і сильнішою. Тільки бліде обличчя і заціплені вуста казали про якесь болісне переживання.

– Одного, бач, не розумію в тебе! – почав Мирон. – Із твоїх слів виходить, що ти жалкуєш того, що вернувся зі світа знову сюди... Чому?... Я теж Німеччину та Італію об'їхав і нітрохи мені не жаль, що знову тут опинився. Кажуть, що актори – цигани. Ні, це брехня! Я знаю по собі. Тягнуло чоловіка у світ, та ще дужче тягнуло назад додому... Згадав я, що хотів тебе запитати про те, як ти влаштував своє життя. Чував я, що ти одружився. Вибач, що, може, я влізливий, але вдома у тебе я не бачив дружини.

Сидір стояв заслуханий у ліс. Обличчя його помітно оживилося. Зникла на хвилину ця брижка болю біля вуст. Очі загорілися дивно живо. Дивився довго на свого друга, що споглядав у його сторону. Миттю оживлення його щезло. Був знову, як раніше: холодний, без огню у сірих очах, великий, як роздерта громом сосна.

– Не в цьому річ, – почав поволі. – Може, і тягнуло вертатись у край, тягнуло так, як собаку на лови. Ти це знаєш. Ти їздив... Розумієш... Цю шалену, божевільну ностальгію знають тільки ті, що далеко від краю... Та воно в мене тепер таке все поплутане, пошматоване. Годі тобі, друже, розказати... годі... може, колись иньшим разом.

У лісі стояла глибока тиша, тільки десь у верховіттях дерев заплутувався вітер і дико вигравав свої пронизливі мелодії... Гудіння височенних сосон налітало придушено в тишу лісу і каламутило її, наче голосні кроки в самотній святині.

Сосни гуділи, і було чомусь смутно.

Швидко спинаючись верхами дерев, мчала буря.

– Ходімо в хату, – поспішно кинув Мирон. – Буря йде!

Сидір здивовано глянув на нього і мовчки подався за ним. Прислухався до шуму сосон, розпізнавав кожен їх шепіт, наче не хотів розставатися з ними...

Сиділи на веранді. За шибамися ярилася буря. Дощ бив грубими краплями у вікна, вихор насідав на дерева, пригинав їх долів, ломив і гнав по лісі. Громи тонісінькими стружками розколювали хмари й з диким грюкотом скочувалися в долину.

Сидір сидів мовчки і пильно вдивлявся крізь шибки на ліс. Мирона непокоїла ота стихійна енергія, що з такою силою розперезалась, нерви його були такі розстроєні, що кожен гуркіт грому викликав у нього тремтіння. Ще дужче відчував це тепер, коли оба вони мовчали. Сидір відвернув очі від вікна, заворушився на кріслі і глянув на друга. Відчув, що він насторожений. Поволі, не поспішаючи, почав говорити.

- Тебе непокоїть буря, бо ти не розумієш її, ти не зжився з нею! Я за тих шість років, що живу тут сам серед лісів, звик до неї, розумію кожний подув вихору, кожен гуркіт грому... Я люблю її... Здається, що враз із бурею, коли вона розсівається у просторі, розсівається і душа. Ти ж не можеш її розуміти, бо живеш у місті. От коли б тепер не ця буря, то я ніколи не розповів би тобі моєї історії з рудим котом. Щойно тепер можу тобі це розказати.

- Історія з рудим котом? - живо спитав Мирон. - Ти маєш kota? Я не бачив його в тебе.

- Ні, він тільки приходить до мене. Склалось якимось так, що моє життя, - почав поволі Сидір, - було досить химерне й різноманітне. Знаєш добре, що змалечку я пробивався сам крізь усі перешкоди. По смерті батька мама залишилася без сотика, без куска хліба, без даху над головою. Я ходив тоді до п'ятої гімназійної. Увесь рік замучував себе лекціями, щоб тільки утриматись у гімназії. Прийшли вакації... Вакації - це найкращий, але найкоротший час для кожного учня. Як кожного року, так і цього поїхав я до мами на село. Мама моя жила при батьковій рідні. Тих два місяці відпочинку з мамою, котра була для мене всім, - це було справді щось найкраще у моєму житті. І саме на цих вакаціях я вперше зустрівся з тим котом.

Мирон нетерпляче заворушився на кріслі. Спокійний голос Сидора дратував його.

- Як звичайно буває в селі, де є річка, купаються хлопці. У Зернівці була теж річка. Щодня ходив я туди з сільськими однолітками купатися. Це було - точнісінько тямлю - сьомого липня на Івана Купала. Всі ми вже купалися... Я відплив подалік від хлопців... І тоді я вперше побачив його... Стояв на березі і...

Ясно-зелене світло залило ліс, пекельний гуркіт заглушив Сидорові слова. Грім ударив у височенного дуба. Дерево з гуркотом звалилось долів. Десять далеко між деревами лунав ще приглушений відгомін.

Мирон увесь здригнувся. Сидір спокійно, начеб нічого не трапилось, говорив далі:

- Стояв на березі і дивився мені просто у вічі... Виразнісінько бачив я його зелені очі, що яскраво відбивались від рудої шерsti. Такого kota не бачив я ще ніколи. Зацікавило мене, звідкіля він узявся тут, далеко від села і хатів, серед чистого поля? Я почав плисти в його напрямку. Ні на хвилину не спускав його із очей, щоб побачити, куди він утікати. Але він стояв спокійнісінько і дивився мені у вічі... Я почав плисти швидше. І тоді сталося найдивніше... Рудий кіт засміявся... Кіт... Розумієш... Так, як зловна людина...

Мирон усміхнувся.

- Я плив далі, щоб його дістати. Аж раптом в голові моїй запаморочилося, усе зникло, згоріло і настала темрява... Я отямився щойно по годині. Мене обступили хлопці - бліді, перелякані, а я лежав на землі. Вони сказали мені, що я вже був на тому світі, і вони вже понад годину рятують мене. "Де він? Де той кіт?" - спитав я схвилювано. Здивовані обличчя хлопців переконали мене, що вони нічого не знають про kota. А коли вони стали мене заспокоювати, я зрозумів, що вони думають, ніби в мене гарячка. Ні словом більше не розпитував я їх про kota.

Мирон іронічно підсміхнувся. Уся та історія мало скидалася йому на правдиву пригоду. Стрічався не раз із такими випадками, що потопелець в останню мить міг бачити якогось чоловіка чи жінку з несамоовитим виглядом, але ж це все була тільки передсмертна імагінація, під впливом жаху перед смертю. Не хотів казати цього Сидорові, бо мав підозру, що й так не переконає.

– Завжди, коли зо мною мало трапитись якесь нещастя, з'являвся цей кіт. Приносив з собою нещастя і щойно після події відходив спокійно із глумом у зелених очах. Не буду розказувати тобі, як то він уже сім разів приходив до мене і завжди приносив якесь лихо. Оповім тобі про останню його "гостину" у мене.

За вікнами вщухала буря. Дощ іще лив, далеко за лісами перекочувалась хуртовина і били глухо громи. Мирон спокійно дивився на Сидора. Викривлені уста помітно затиснулись і надавали йому рішучого вигляду...

– Ти питає мене, чи я одружився? Так. Зараз після приїзду з закордону, я дістав місце в лісах біля Вільна... Поробив широкі знайомости серед земляків у місті. Там пізнав я в домі одного лікаря мою майбутню дружину. Два роки стрічались ми, ходили разом. Скажу тобі правду, раніше женитись я ніколи не мав охоти. Бачив скрізь облуду і не хотів дати себе обдурити. Але Марушка була зовсім иньша... зовсім не та, що иньші жінки, і я покохав її. Не знаю, чи міг би хто сильніше кохати. Вона кохала мене теж... Між нами не було ніяких таємниць, тільки правда... Ми одружилися... Два роки перевіряв я себе та її, чи зможемо жити вкупі, не так, як ті всі иньші "добрі" подружжя, але по правді. Ішли літа, що здавались нам днями... У четвертому році нашого життя прийняли власники лісів на практику молодого лісника. Поміж мною і ним зав'язалась дружба. І тоді сталося те, у що я не вірив ніколи... Прийшла несподівано брехня. Чи зрозумієш ти, що діялося тоді зі мною?! Вся віра, яку я мав для Марушки, присла... Стовклася так, як флакон або дорогоцінна статуетка... Ні, ні... Це ще гірше... Відламки потовченої віри застрягли мені в душу, як скалки. Не знаю, що могло потягти[58] її в тому другому. Фізична краса? Ні. Бо в ньому її не було... Душа? Теж ні. Марушку чейже не могла потягти душа звичайніського чоловіка, що жив мрією про кар'єру, про насущний хліб... Я бачив усе... І коли я сказав їй, що вона має передо мною таємницю, вона заплакала... Та плач її був для мене тільки наявним доказом, що вона ошукала мене. Я вже не кохав її. Я навіть знав, куди вони ходять і не хотів їм перепиняти.

...Того вечора я сидів сам у кімнаті. Вона, як звичайно, пішла до нього. За той вечір продумав я все. Жити вкупі нам було годі. І я постановив рішуче сказати їй це. Минали довгі години. Була пізня ніч. Я спокійно ходив по кімнаті. І враз мої очі спинилися на великому дзеркалі в другому кінці кімнати. Я підійшов до нього... У золочених рамах, воно надавало кімнаті більше краси та тепла. Це було Марушчине дзеркало. Якусь хвилину я дивився в нього... Мушу сказати, що я працював тоді надто завзято і кілька невиспаних ночей виснажило мене вкрай. Я майже не пізнавав себе... І тоді... Чи ти чуєш? Тоді я побачив за мною його... рудого кота... Він по багатьох роках знайшов мене знову... Стояв спокійнісінько за мною і сміявся... Сміявся, аж білі зуби вишкірив. Я вихопив бравнінга і стрілив до нього... Бо ж він так сміявся, як тоді, коли я потопав...

сміявся, як і щоразу, коли з'являвся мені...

Від дзенькоту товченою дзеркала я схаменувся і зрозумів, що стріляв у дзеркало... Потовчене, з тонкими куснями скла, що висіли довкола рами, виглядало воно несамовито. І я не міг стримати себе... Щоб не бачити цих розбитих куснів, я стріляв далі в них, доки не вистріляв усі набої... Щойно тоді стало легше... Була глибока ніч, і прийшла Марушка. Схвильована вбігла до моєї кімнати. Я не підводився з крісла... Лямпа горіла блідо, і було тихо... Побачила потовчене дзеркало і з жахом завернула до дверей. Вона перелякалась мене. Я спинив її, боязко присіла на кріслі... І тоді я сказав їй, що між нами все скінчене, що вона вільна. Вона плакала, та це була тільки комедія. Тієї ночі я, не повідомляючи власників, виїхав геть. Що сталося з нею, не знаю...

Сидір замовк. Дощ ущух. Небо випогодилося. За лісом сідало сонце, золотячи стовбури дерев... Було тихо і спокійно.

- І від цього часу, що став для мене смертю душі, той кіт мене більше не провідував... А може, я тоді його вбив?... - з важкого голосу Сидора відчувалося, як нелегко оповідати йому свою таємницю. - Клятий рудий кіт! Він знищив мене зовсім, загнав, як самотника в ту поліську пушу, де людина живе тільки з лісом, бо людей хіба раз на місяць побачиш...

- Сидоре, я хочу тобі запропонувати щось нове, - сказав Мирон. - У мене є ще вільного часу повних два місяці до театрального сезону. Я заберу тебе звідсіля в місто. Підемо між людей. Там багацько наших товаришів, розважиш себе хоч на кілька тижнів. Бо годі тобі дичавіти тут серед тих лісів і багнюк... Візьмеш відпустку і поїдемо... Добре?

- Може... Не знаю!

Від тижня Сидір жив у місті в Мирона. Широке товариство трохи оживило його, бліде обличчя вже не виглядало таким похмурим. Щовечора друзі заходили до ресторану, де збиралась уся акторсько-мистецька братія. Навіть у стосунку до жінок пізнати було помітний вплив товариства. Деякі з їх гурта роз'їхалися згодом на літниська, до знайомих, до рідні й на села. Мирон хотів теж провідати свою рідню, що мешкала на Підгір'ї. Сидір ніяк не погоджувався, щоб виїхати разом з Мироном, хотів залишитись декілька тижнів у місті, а пізніше їхати до себе, на Полісся. Щойно по довгих намовах дався переконати і таки поїхав...

У Сальницю з'їздилося щоліта багато літників і нітрохи не нудно було жити. До місцевого вчителя приїздила щороку його своячка Галя, дочка директора банку. Звичайно приїздила вона сюди батьковим автом. Мирон знав її ще з давніших років.

Веселої вдачі, швидко зуміла прихилити до себе Сидора. Найчастіше перебував він у її товаристві, бо завжди розсміяне, гарне личко і веселий голос Галі втишав його нерви. Коли вибиралися товариством на прогульку, то завжди Галиним автом, де шоферував Сидір.

Був теплий серпневий ранок... Товариство, що вибралося на прогульку, доїхало до місця, де закінчилась вигідна для авт дорога. Тут усі посходили з авта й стали чекати, поки Сидір проїде вперед та провідає, чи є для авта шлях... Відколи він зник за

закрутом, проминула година... Повинен був уже вертатись. Всі втратили терпець. Нарешті десь за закутом озвалась автова сирена... Товариство пожвавилось... Ось показується "крайслерівський" елегантний повіз. Вертається... Від товариства ділить його тільки крута доріжка над деброю... Сидір пускає швидше машину... І тоді...

Усі бачать, як поперед автом пробігає рудий кіт. Мирон скрикує... Машина дивно підскакує... заточується, мов пияк, і з усім розгоном котиться в дебру.

Довга мовчанка. Тільки каміння, здушене машиною, летить у діл... Галя голосно скрикує, закриває обличчя долонями та істерично плаче. Сміливіші сходять поволі у дебру... На дні її лежить потрощена машина... поламані кола, розбита каросерія... А під автом до половини вихилене велике тіло Сидора... Крізь уста тонісіньким струмком скапує кров... І на чолі видно червоні плями крові...

Мирон нахиляється ближче і пізнає... відбитки замащених кров'ю котячих лапок...